

С.В. КИРИЗЮК*(Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна)

Продовольчі субсидії: методичні підходи для запровадження в Україні**

Незважаючи на те, що рівень бідності згідно статистичних даних в Україні знижується, деякі категорії населення (пенсіонери, сім'ї дітьми) є досить вразливими у питаннях продовольчого споживання. Навіть у розвинених країнах існує досить тривала практика підтримки вразливих верст населення шляхом надання продовольчих субсидій. З огляду на це ініціативи про їх запровадження в Україні є досить доцільними. Метою даного дослідження є аналіз методичних підходів та оцінка бюджетних витрат щодо запровадження продовольчих субсидій в Україні. Здійснено порівняння методичного підходу, що використовується в рамках програми SNAP в США, та вітчизняного підходу, що застосовується для визначення розміру субсидії для сплати житлово-комунальних послуг. Встановлено принципові відмінності між ними, що полягають: по-перше, у різниці між відсотком доходу сім'ї, що може бути спрямований на продовольчі цілі; по-друге, у відмінностях переліку категорій доходів, що враховуються при визначенні сукупних доходів; по-третє, принциповій відмінності американської методики, де застосовується поняття чистих доходів; по-четверте, застосування регресивної шкали надання продовольчих субсидій в США. Встановлено, що розмір продовольчої субсидії, розрахований за обома методичними підходами, відрізняється не суттєво (близько 5%). При цьому, методика SNAP є децю простішою з точки зору розрахунку й більш пристосованою для цілей продовольчих субсидій. Однак, адаптована вітчизняна методика може бути більш прийнятною для вітчизняних органів влади з огляду на її практичне використання в Україні. Враховуючи досвід США, запропоновано обмежити надання продовольчих субсидій виключно на необроблені види продукції, зокрема, на першому етапі це можуть бути сирі овочі та фрукти. Крім того, обґрунтовано доцільність підтримки попиту на продукцію, вироблену вітчизняними сільськогосподарськими виробниками. З огляду на переважання малих агровиробників у секторі виробництва овочів та фруктів, це може стати ефективним стимулом для розвитку малих сімейних фермерських господарств. Оцінено необхідний обсяг бюджетних коштів при запровадженні продовольчих субсидій на постачання овочів та фруктів для бідних сімей в Україні.

Ключові слова: продовольчі субсидії, методичні підходи, споживання продовольчих товарів, мінімальний продуктової коштик, домогосподарство, бідні сім'ї.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-4\(86\)-140-146](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-4(86)-140-146)

S.V. KYRYZIUK

(State Organization "Institute for Economics and Forecasting NAS Ukraine", Kyiv, Ukraine)

Food Subsidy: Methodical Approaches for the Implementation in Ukraine

Despite the decreasing of the poverty level in Ukraine according to statistics, some categories of population (pensioners, families with children) are quite vulnerable due to low food consumption. Even in the developed countries, there is a long-standing practice of supporting the vulnerable population through the provision of food subsidies. Reasoning from this fact, initiatives to introduce the food subsidies in Ukraine may be appropriate. The article compares the methodical approaches that can be used to determine the size of food subsidies in Ukraine. The two methodical approaches were compared by the author: the first is used in the framework of the SNAP program in the USA, the second used to determine the amount of the subsidy for utility bills in Ukraine. There were identified the

* **Киризиук Сергій Вікторович**, старший науковий співробітник відділу економіки і політики аграрних перетворень Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (м. Київ), кандидат економічних наук.

** Публікацію підготовлено в рамках НДР «Модернізація економічної політики розвитку сфер діяльності та ринків» Розділ «Розробка механізмів державної підтримки розвитку фермерського потенціалу на основі гарантованих ринків збуту і поєднання програм розвитку сільського господарства та продовольчої підтримки» (державний реєстраційний номер 0118U007329).

fundamental differences between them: first, the difference between the percentage of family income that can be directed towards food purposes; second, the differences in the list of categories of income that are taken into account in determining total income; third, the fundamental difference of the US methodology, which uses the concept of net income; fourth, the use of a regressive scale of subsidy provision in the USA. It was found that the amount of food subsidy, calculated according to both methodical approaches, did not differ significantly (about 5 %). At the same time, the SNAP methods is somewhat simpler in terms of calculation and more adapted for the purpose of food subsidies, but the adapted domestic methods may be more acceptable for the authorities in view of its practical use in Ukraine. Considering the US experience, author proposes to limit the food subsidies to unprocessed products only; particularly during the first stage, they may be raw vegetables and fruits. In addition, the feasibility of supporting the demand for products produced by domestic farmers was substantiated. Given the predominance of small agricultural producers in the fruit and vegetable sector, this can be an effective incentive for the development of small family farms. It was estimated the amount of budget funds required for the introduction of food subsidies to provide vegetables and fruits for poor families in Ukraine.

Keywords: *food subsidy, methodical approaches, food consumption, minimum food basket, household, poor families.*

Постановка проблеми. Подолання голоду включено до переліку 17-ти глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 року. Незважаючи на значні досягнення сільського господарства у збільшенні пропозиції продовольства, на планеті налічується понад 800 млн осіб, що хронічно недоїдають або страждають від голоду. При цьому ризик посилення глобальної продовольчої небезпеки підвищується у зв'язку з кліматичними, військовими та ін. загрозами, частота та амплітуда негативного впливу яких з кожним роком підвищується. За таких умов особливо чутливими до дії негативних чинників виявляються найбідніші верстви населення. Хоча у світі сформувався тенденція до загального підвищення добробуту, проте його нерівномірний розподіл не залишає сумнівів щодо збереження значної кількості населення, що все ще житимуть в умовах крайньої бідності.

ФАО вже декілька десятиліть веде боротьбу з проблемою голоду на планеті, але переважно їх зусилля вистачає для реагування в найбільш загрозливих ситуаціях (гуманітарна допомога в разі виникнення стихійних лих, військових конфліктів). Більш комплексно вдається діяти окремим державам, впроваджуючи спеціальні заходи для гарантування потреб у харчуванні для вразливих категорій населення. Одним з таких інструментів є продовольчі субсидії, що можуть надаватись у різний спосіб, зокрема, шляхом нормованого розподілу найважливіших продовольчих товарів (Індія, Індонезія, Єгипет), розповсюдження продовольчих карток чи талонів (США, Великобританія). Як видно, продовольчі субсидії застосовуються не лише бідними країнами, але й розвиненими. Хоча варто зауважити, що продовольчі субсидії в цих країнах спрямовані на вирішення дещо різних цілей в межах проблеми продовольчої безпеки: у слабо розвинених країнах – гарантування мінімального рівня споживання, високо розвинених – більшою мірою на забезпечення відповідного національним стандартам рівня споживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусії довкола проблематики використання різних форм продовольчих субсидій споживачам підтримуються переважно зарубіжними вченими,

особливо з тих країн, де вони використовуються (зокрема, з США, Індії). При цьому, якщо на ранніх етапах досліджень (1980-ті роки) цієї проблематики основну увагу приділялось вивченню організаційних й фінансово-економічних аспектів, пізніше (1990-ті роки) – аналізу ефективності та впливу на добробут вразливих сімей, то останніми роками у дослідженнях зарубіжних вчених все частіше піднімається проблема якості харчування учасників програм продовольчих субсидій [11-12]. У вітчизняному науковому середовищі проблематика продовольчих субсидій залишається низько дослідженою, лише окремі аспекти піднімали у своїх працях Ю. Воскобійник, Є. Кирилюк, Б. Пасхавер [1; 3; 7]. Разом з тим, у 2010-2011 роках у ЗМІ поширювались ідеї щодо запровадження продовольчих субсидій споживачам у формі спеціальних карток [4]. Така ж ініціатива була озвучена в 2017 році [10]. Хоча в цілому в Україні проблеми голоду як такої не існує, проте рівень споживання більшості груп продовольства вразливими верствами населення (сім'ї з дітьми, сільське населення) викликає занепокоєння: бідне населення у 1,5-1,8 рази менше споживає м'яса, молока, риби, овочів (крім картоплі), у 2 рази менше фруктів [8; 6, с. 132]. Ще сильніше актуалізувалася проблема продовольчої незахищеності у зв'язку з війною на Донбасі, особливо для тих сімей (зокрема, внутрішніх переселенців), чиї доходи значною мірою залежали від ведення домашніх господарств. Проте кожна ініціатива має бути ефективно оцінена на предмет доцільності, витрат для держави та ефективності.

Метою даного дослідження є аналіз методичних підходів та оцінка бюджетних витрат щодо запровадження продовольчих субсидій в Україні.

Виклад основних результатів. Сьогодні у світі понад 1,5 млрд осіб отримує продовольчі субсидії у різних формах, зокрема, 800 млн осіб регулярно отримують субсидований рис та пшеницю в Індії, 62 млн осіб отримують рис в Індонезії, 150 млн мають доступ до субсидій в Єгипті (хліб та пшенична мука), майже 40 млн осіб отримують продовольчі талони в США [12, с. 2; 11, с. 1]. Саме американський досвід найчастіше згадується у вітчизняних публікаціях [1; 3; 7].

Програма продовольчих талонів в США була введена в дію у 1964 році (Food Stamp Act), а у 2008 році отримала новий виток розвитку й перейменована у Програму стимулювання продовольчого споживання (Supplemental Nutrition Assistance Program – SNAP). Крім неї у США діє ще декілька програм підтримки продовольчого споживання, зокрема, програма шкільного харчування, продовольча програма для людей похилого віку та дітей, жінок, немовлят та ін. Проте саме програма SNAP має найбільші масштаби за кількістю бенефіціарів і бюджетними витратами.

У США в основу методики визначення розміру продовольчих субсидій за програмою SNAP покладено два ключові положення, які полягають у встановленні:

– максимального розміру продовольчих субсидій, який має гарантувати можливість задоволення мінімальних потреб у харчуванні;

– граничної частки доходу сім'ї, яка може бути витрачена на продовольче споживання (30 %).

У відповідності до федерального закону США, яким регулюються продовольчі субсидії в рамках програми SNAP, учасники програми визначаються на основі одного з підходів:

I. Відповідність спеціальним федеральним критеріям, встановленим для програми SNAP.

II. Автоматична або категорійна відповідність, визначена на основі участі в інших програмах підтримки.

Згідно першого підходу претенденти на участь у програмі SNAP мають пройти дворівневу перевірку на відповідність їх доходів (сукупних та чистих окремо) і активів (ліквідні активи та вартість рухомого майна окремо) встановленій граничній межі бідності: для сукупних доходів вона складає 130 %, а для чистих доходів – 100 %. На період 1 жовтня 2019 року – 30 вересня 2020 року в абсолютних вимірах зазначені межі встановлені: 1354 та 1041 доларів США на місяць для домогосподарств (ДГ), що складаються з однієї особи; для більших ДГ – ці цифри відповідно збільшуються на 479 та 369 доларів США у розрахунку на кожного додаткового члена сім'ї [13].

Федеральний закон також передбачає можливість підтвердження участі у програмі SNAP на основі відповідності, встановленої для визначених програмам підтримки (другий підхід), зокрема: Temporary Assistance for Needy Families (TANF), Supplemental Security Income (SSI) чи General Assistance (GA). Оскільки федеральне законодавство США дозволяє певну свободу при встановленні критеріїв участі у згаданих програмах підтримки (TANF, SSI та GA), це призводить до підвищення штатами граничних рівнів бідності за сукупними доходами, які в окремих випадках встановлені на рівні 200 % від федерального порогу бідності. При цьому, умова про дотримання граничного порогу для чистих доходів обов'язково виконується, незважаючи на перевищення встановленого рівня для сукупних доходів. У підсумку, більшість штатів (42)

використовують саме другий підхід для визначення претендентів на участь у програмі SNAP (липень 2019 року) [14, с. 5-6].

Розмір продовольчої субсидії варіює залежно від суми чистих доходів окремого ДГ, які обчислюються шляхом відрахування широкого переліку витрат і пільг від сукупних доходів сім'ї, зокрема: 20-відсоткової пільги для бідних сімей; стандартної пільги залежно від розміру сім'ї; частини витрат на проживання (включаючи його оренду); медичні витрати по догляду за людьми похилого віку чи людьми з обмеженими можливостями та ін. У підсумку розмір продовольчої субсидії визначається як різниця між затвердженим розміром витрат на продовольче споживання (свого роду мінімальний продуктової кошик) й граничною сумою витрат чистих доходів сім'ї на харчування (30 %):

$$S_{food}^f = S_{max}^{fi} - 0,3 * I_f$$

де S_{food}^f – розмір продовольчих субсидій для f домогосподарства;

i – кількість членів f домогосподарства;

S_{max}^{fi} – максимальний розмір витрат на

продовольче споживання для f домогосподарства, яке складається з i членів;

I_f – чистий дохід f домогосподарства.

Максимальні розміри продовольчих субсидій для американських сімей становлять 194 долари США для ДГ, що складаються з одного члена. Розмір субсидії збільшується зі зростанням чисельності ДГ, але при цьому застосовується регресивна шкала визначення продсубсидії: розмір субсидії на одного члена ДГ поступово знижується й починаючи з ДГ, що складаються з семи членів, складає 146 доларів США у 2019 р. (рис. 1).

В Україні практикується визначення субсидій для компенсації сплати послуг ЖКГ [9], що, на нашу думку, також може бути використано й для призначення продовольчих субсидій як альтернативний методичний підхід до американської методики. Житлова субсидія розраховується на основі різниці фактичної вартості отриманих послуг, що не перевищують встановлені норми, та обов'язкового платежу за послуги, розрахованого відповідно до доходу сім'ї. Ключовим при цьому є те, витрати на комунальні послуги не повинні перевищувати 15 % доходу сім'ї, розрахованого на рівні двох прожиткових мінімумів на особу. Для цілей визначення розміру продовольчої субсидії в цій методиці доцільно прийняти деякі зміни. По-перше, гранична частка витрат сім'ї на продовольчі цілі може бути встановлена на рівні 60 %, що відповідає індикатору економічної доступності продовольства, затвердженого «Методикою визначення основних індикаторів продовольчої безпеки» [2]. По-друге, фактичні витрати ДГ на продовольчі цілі доцільно розраховувати, виходячи із встановлених норм споживання окремих видів продовольства для різних груп населення (працездатні / непрацездатні, діти різного віку) або в середньому на одну особу без виділення їх типів, тобто на основі вартості мінімального продуктового кошика (табл. 1).

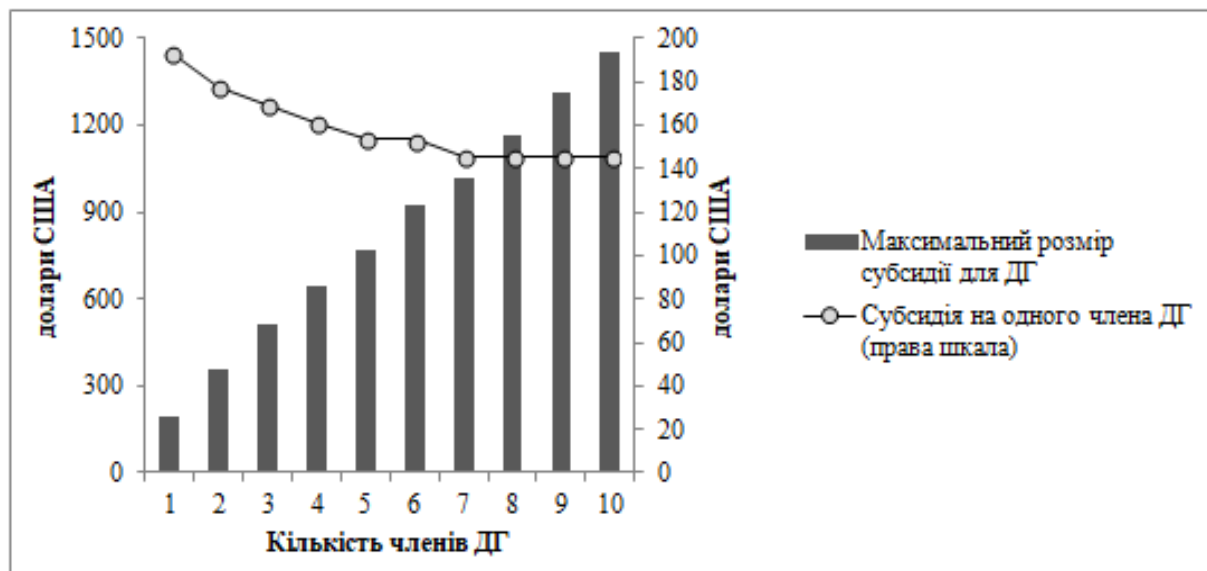

Рис. 1. Розмір продовольчих субсидій у США залежно від кількості членів ДГ, 2019 р.

Джерело: розраховано за даними [13].

Таблиця 1

Мінімальний продуктовий кошик за категоріями населення, 2018 р.

Категорії населення	Частка групи населення у загальній кількості населення, %	Розмір мінімального продуктового кошика, грн.
Діти до 6-ти років	6,12	1637,61
Діти 6-18 років	11,90	2209,57
Працездатні	59,05	1667,78
Непрацездатні	22,93	1325,43
Всілому	100,00	1651,91

Джерело: розраховано автором за даними [5].

Таким чином, формула для розрахунку продовольчої субсидії на основі методики [9] з урахуванням запропонованих змін виглядатиме наступним чином:

$$S_f = \left(\sum_{i=1}^N F_i - \left(\frac{\frac{I_f}{N_f}}{\frac{L_i}{2} * 0,6} \right) * I_f \right)$$

де S_f – розмір продовольчих субсидій для f домогосподарства;

N_f – кількість членів f домогосподарства;

F_i – вартість мінімального продуктового кошика для i члена f домогосподарства.

L_i – законодавчо встановлений прожитковий мінімум для i члена;

I_f – загальний дохід f домогосподарства;

N_f – загальна кількість членів f домогосподарства.

Порівнюючи американську методику SNAP та вітчизняну умовно названу «адаптована», потрібно відмітити деякі принципові відмінності між ними, що полягають: по-перше, у різниці між відсотком доходу сім'ї, що може бути спрямований на продовольчі цілі; по-друге, у відмінностях переліку категорій доходів, що не враховуються при визначенні сукупних доходів; по-третє, принциповій відмінності

американської методики, де застосовується поняття чистих доходів, тобто за мінусом деяких категорій витрат сім'ї; по-четверте, застосування регресивної шкали надання продсубсидій в США. Останнє положення узгоджується з світовою практикою застосування економічного розміру ДГ¹. Проте, на нашу думку, у випадку споживання продовольства й, зокрема, призначення продсубсидій це суперечить нормам мінімальних потреб у харчуванні. Хоча ми не виключаємо незначний вплив ефекту масштабу для більших за складом сімей у споживанні окремих видів продовольства (наприклад, рослинної олії при приготуванні їжі тощо). Проте все ж таки застосування економічного розміру виправдане для аналізу загальних витрат ДГ, коли враховуються такі витрати як оплата комунальних послуг, використання автотранспорту тощо, де спрацьовує ефект економії масштабу.

Як відомо, американська програма SNAP на певному етапі зазнавала деякої критики у зв'язку з нецільовим використанням талонів, а також внаслідок підвищення споживання оброблених харчових продуктів, що суперечить нормам здорового харчування. Вважаємо, що доцільно врахувати цей

¹ В Україні застосовується для цих цілей наступна шкала: перший член ДГ = 1, кожен наступний = 0,7.

досвід й на етапі планування забезпечити пропонований механізм від зазначених ризиків. З цією метою пропонуємо закріпити цільове призначення продовольчих субсидій, обмеживши види продовольства необробленими продуктами, виробленими вітчизняними виробниками, й, зокрема, на першому етапі виключно свіжими овочами і фруктами. У такий спосіб вдасться, з одного боку, покращити якість харчування населення, а з іншого, підтримати малих та середніх агровиробників, які забезпечують левову частку виробництва згаданої продукції. З огляду на це, потрібно визначити частку

овоче-фруктової групи продовольчих товарів у загальному обсязі продовольчої субсидії. Для цих цілей були проаналізовані дані щодо динаміки вартості та частки цієї групи продукції у мінімальному продуктовому кошику (МПК) в Україні. Відповідно до проведених оцінок, частка овочів та фруктів у МПК становила в середньорічному вимірі 19%. Але значення відрізнялися залежно від категорії осіб: зокрема, для дітей частки нижчі на 2-3 відсотковий пункти порівняно з працездатними та непрацездатними категоріями населення (рис. 2).

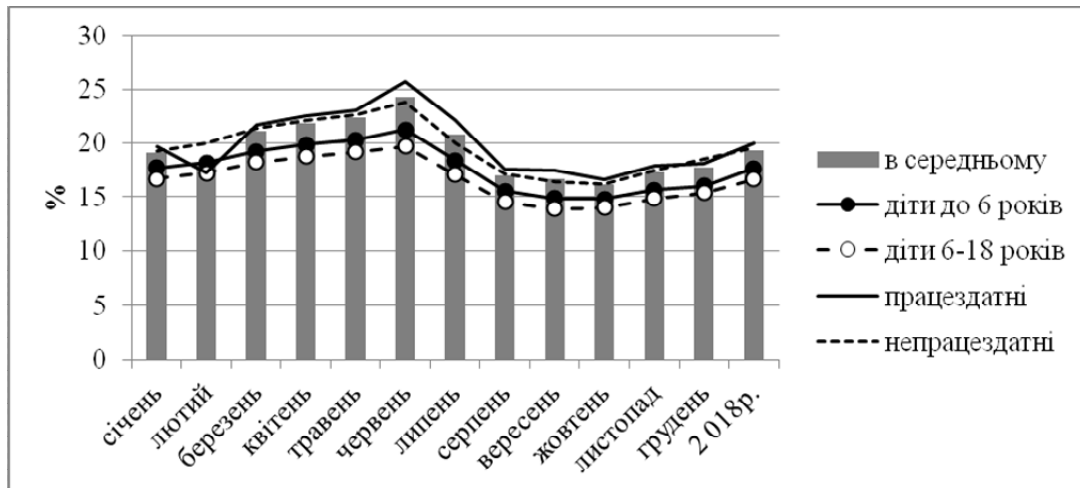

Рис. 2. Частка овоче-фруктової групи продовольства у мінімальному продуктовому кошику, 2018 р. Джерело: розраховано автором за даними [5].

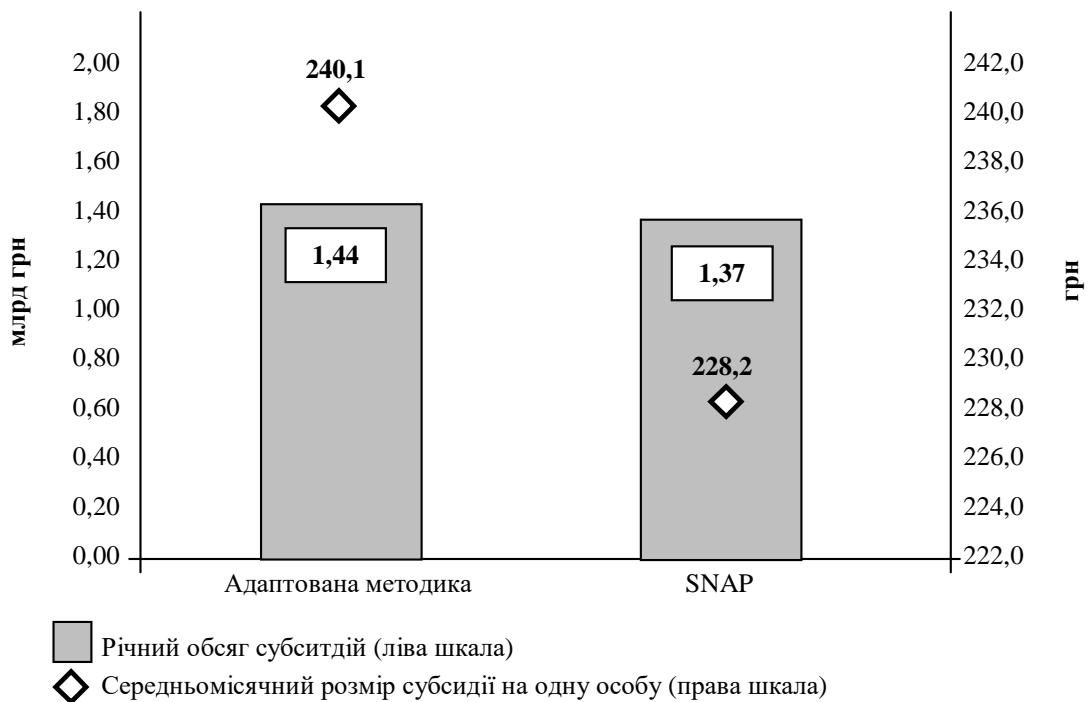

Рис. 3. Розмір та обсяг овоче-фруктової субсидії Джерело: власні розрахунки автора за даними 2018 р.

Кількість бенефіціарів продовольчих субсидій залежить від вибору критеріїв доступу. В Україні, на нашу думку, у якості такого можна використовувати рівень абсолютної бідності – нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. Згідно статистичних даних у 2018 році за цим критерієм до бідних належали 501,1 тис осіб. При цьому, середній рівень середньодушових загальних доходів у бідних домогосподарствах становив 1502,31 грн у місяць. Використовуючи ці дані, проведено оцінки загальної суми коштів, необхідних для запровадження овоче-фруктової продовольчої субсидії за двома методичними підходами – американською методикою (SNAP) та адаптованою вітчизняною методикою (див. формули вище). Середньомісячний розмір субсидії за даними 2018 року становить 240,1 та 228,2 грн за методикою SNAP та адаптованою вітчизняною відповідно. При загальній кількості бенефіціарів 501,1 тис осіб річна потреба коштів для запровадження субсидії становитиме 1,37 та 1,44 млрд грн відповідно (рис. 3).

Розрахований за обома методичними підходами розмір продовольчої субсидії відрізняється не суттєво (близько 5 %). На нашу думку, методика SNAP є дещо простішою з точки зору розрахунку й більш пристосованою для цілей продовольчих субсидій, але адаптована вітчизняна методика, в основу якої покладено методичний підхід розрахунку ЖКГ субсидій, може бути більш прийнятною для вітчизняних органів влади з огляду на її практичне використання в Україні.

Висновки. На Україну як провідного агровиробника у світі покладаються великі сподівання у сприянні продовольчій безпеці на Планеті. Разом з тим, держава має гарантувати своїм громадянам якісний рівень життя й особливо вразливим верствам населення, оскільки в ринкових умовах національні інтереси можуть нехтуватися суб'єктами господарювання, віддаючи перевагу експорту виробленої продукції за більш прийнятними цінами.

Запропонований механізм продовольчих субсидій вразливим верствам населення виконує декілька важливих функцій – прямих та непрямих: покращення якості харчування та підвищення продовольчої безпеки, розвиток сімейного фермерства, сприяння сільському розвитку.

Порівняння запропонованих для цілей продовольчих субсидій методичних підходів дозволило оцінити їх сутнісні відмінності й прийнятність для застосування в умовах України. При цьому вибір методичного підходу не вплине суттєво на розмір продовольчих субсидій, що підтверджує прийнятність застосування кожної з розглянутих методик в Україні. Апробація запровадження продовольчих субсидій в Україні може бути здійснена шляхом обмеження об'єкту овочами та фруктами, а після відпрацювання механізму доцільно розширити й на інші види продовольства, споживання яких критично низьке вразливими категоріями населення, що може бути покладено в основу подальших наукових досліджень.

4 Список використаних джерел

1. Воскобійник Ю. Аграрна політика США у період постіндустріальної трансформації. *Економіка та управління АПК*. 2013. № 11(106). С. 37-41.

2. Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.12.2007 р. № 1379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF> (дата звернення: 26.11.2019).

3. Кирилук Є. Сучасні тенденції державного регулювання сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку в США. *Вісник THEU*. 2012. № 2. С. 168-180.

4. Малозабезпеченим українцям видадуть продуктові картки. / *Дзеркало тижня*. 14 січня 2011 року. URL: https://dt.ua/ECONOMICS/malozabezpechenim_ukrayintsyam_vidadut_produktovi_kartki.html (дата звернення: 29.11.2019).

5. Моніторинг прожиткового мінімуму / Профспілковому експерту. URL: <http://expert.fpsu.org.ua/monitoring-prozh-minimum> (дата звернення: 26.11.2019).

6. Мостенська Т. Г. Продовольча безпека на рівні домогосподарств. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2015. Т. 21. № 1. С. 121-133.

7. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2014. № 4. С. 5-12.

8. Продовольча безпека в Україні у 2018 році. Огляд основних індикаторів / Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indikatoriv> (дата звернення: 04.12.2019).

9. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого палива: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF> (дата звернення: 04.12.2019).

10. Райнерт: Україні варто ввести продовольчі картки / *Факти*. 10 березня 2017 року. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20170310-rajnert-ukrayini-varto-vvesty-prodovolchi-kartky/> (дата звернення: 29.11.2019).

11. Gundersen C. Food Assistance Program and Child Health. *The Future of Children*. Spring, 2015, Vol. 25, No. 1, PP. 91-109. URL: <http://hungerimpactpartners.org/wp-content/uploads/2015/11/Food-Assistance-Programs-and-Child-Health-The-Future-of-Children-Craig-Gunderson-Spring-2015.pdf> (дата звернення: 28.11.2019).

12. Shrinivas A. et al. Do staple food subsidies improve nutrition? URL: http://barrett.dyson.cornell.edu/NEUDC/paper_520.pdf (дата звернення: 28.11.2019).

13. SNAP eligibility // USDA. Food and Nutrition Service. URL: <https://www.fns.usda.gov/snap/recipient/eligibility> (дата звернення: 26.11.2019).

14. The Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP): Categorical Eligibility: Report. Congressional Research Service. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R42054.pdf> (дата звернення: 26.11.2019).

4 References

1. Voskobijnyk, Ju. (2013). Aghrarna polityka SShA u period postindustrial'noji transformaciji [USA agrarian policy during the period of postindustrial transformation]. *Ekonomika ta upravlinnja APK*, 11(106), 37-41.
2. Kabinet ministriv Ukrainy. (2007). Dejaki pytannja prodovoljchoji bezpeky [Some Food Security Issues]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF>
3. Kyryljuk, Je. (2012). Suchasni tendenciji derzhavnogho reguljuvannja sil's'koghospodars'kogho vyrobnyctva ta aghrarnogho rynku v SShA [Current trends of state regulation of the agricultural production and agrarian market in the USA]. *Visnyk TNEU*, (2), 168-180.
4. Malozabezpechenym ukrajincjam vydadutj produktovi kartky. (2011). [Poor Ukrainians will be issued food cards]. *Dzerkalo tyzhnja*. Retrieved from https://dt.ua/ECONOMICS/malozabezpechenim_ukrajint_syam_vidadut_produktovi_kartki.html
5. Monitoryngh prozhytkovogho minimumu [Living wage monitoring] / Profspilkovomu ekspertu. Retrieved from <http://expert.fpsu.org.ua/monitoring-prozh-minimum>
6. Mostensjka, T. Gh. (2015). Prodovoljcha bezpeka na rivni domogospodarstv [Food security at the household level]. *Naukovi praci Nacional'nogho universytetu kharchovykh tekhnologij*, 21(1), 121-133.
7. Paskhaver, B. (2014). Suchasnyj stan prodovoljchoji bezpeky [The current state of food security]. *Ekonomika APK*, (4), 5-12.
8. Prodovoljcha bezpeka v Ukraini u 2018 roci. Oghljad osnovnykh indykatoriv [Food security in

Ukraine in 2018. Overview of the main indicators]. *Ekonomichnyj diskusijnyj klub*. Retrieved from <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv>

9. Kabinet ministriv Ukrainy. (2019). Pro sproshhennja porjadku nadannja naselennju subsydij dlja vidshkoduvannja vytrat na oplatu zhytlovo-komunal'nykh poslugh, prydbannja skraplenogho ghazu, tverdogho ta ridkogho puchnogho pobutovogho palyva [On simplification of the procedure for providing subsidies to the public for reimbursement of the costs of housing and communal services, purchase of liquefied gas, solid and liquid household fuels]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>
10. Rajnert: Ukraini varto vvesty prodovoljchi kartky [Reinert: Ukraine should introduce food cards]. (10 March 2017). *Fakty*. Retrieved from <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20170310-rajnert-ukrayini-varto-vvesty-prodovolchi-kartky/>
11. Gundersen, C. (2015). Food Assistance Program and Child Health. The Future of Children. *Spring*, 25(1), 91-109. Retrieved from <http://hungerim-pactpartners.org/wp-content/uploads/2015/11/Food-Assistance-Programs-and-Child-Health-The-Future-of-Children-Craig-Gunderson-Spring-2015.pdf>
12. Shrinivas, A. et al. (n.d.). Do staple food subsidies improve nutrition? Retrieved from http://barrett.dyson.cornell.edu/NEUDC/paper_520.pdf
13. SNAP eligibility / USDA. Food and Nutrition Service. Retrieved from <https://www.fns.usda.gov/snap/recipient/eligibility>
14. The Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP): Categorical Eligibility: Report. Congressional Research Service. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/misc/R42054.pdf>